MACIEJ SZPUNAR
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2024. március 14.[1]

C-86/23. sz. ügy

E. N. I.,
Y. K. I.
kontra
HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung AG

(a Varhoven kasatsionen sad [legfelsőbb semmítőszék, Bulgária] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Előzetes döntéshozatal – Polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés – A szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jog – 864/2007/EK rendelet – Elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések – Gépjármű-felelősségbiztosítás – Közlekedési baleset – Az elhunyt személy családtagjainak kártérítéshez való joga – A méltányosság elve a nem vagyoni kár megtérítése tekintetében – Értékelési szempontok”

I. Bevezetés

1. A Varhoven kasatsionen sad (legfelsőbb semmítőszék, Bulgária) által előterjesztett jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem azt a kérdést veti fel, hogy melyik jog alkalmazandó a bolgár állampolgárságú magánszemélyek által egy biztosítótársasággal szemben a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás alapján benyújtott, a lányuk Németországban történt közlekedési balesetben bekövetkezett halála miatt elszenvedett nem vagyoni kár megtérítése iránti kérelemre.

2. Ez a kérdés az „imperatív rendelkezések” klasszikus problémájához kapcsolódik, és az Unió nemzetközi magánjogának fejlődése szempontjából kettős jelentőséggel bír. E rendelkezés alkalmat kínál a Bíróságnak egyrészt arra, hogy pontosabban körülhatárolja a 864/2007/EK rendelet[2] 16. cikke értelmében vett „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések” fogalmát, másrészt pedig arra, hogy meghatározza azokat a kritériumokat, amelyek alapján az egyéni jogokat és szabadságokat védő szabályok az említett cikk értelmében vett „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezéseknek” minősíthetők, ez utóbbi kérdés ugyanis jogtudományi körökben jelenleg heves viták tárgyát képezi.

[1] Eredeti nyelv: francia.

[2] A szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló, 2007. július 11-i európai parlamenti és tanácsi rendelet („Róma II”), (HL 2007. L 199., 40. o.; helyesbítés: HL 2016. L 39., 63. o.; a továbbiakban: Róma II rendelet).

II. Jogi háttér

A. Az uniós jog

1. A „Róma II” rendelet

3. A „Róma II” rendelet „Általános szabály” című 4. cikkének (1) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„Ha e rendelet másképp nem rendelkezik, a jogellenes károkozásból eredő szerződésen kívüli kötelmi viszonyra azon ország jogát kell alkalmazni, amelyben a kár bekövetkezik, függetlenül attól, hogy mely országban következett be a kárt okozó esemény, valamint függetlenül attól, hogy ezen esemény közvetett következményei mely országban vagy országokban következnek be.”

4. E rendelet „Elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések” című 16. cikke a következőket írja elő:

„E rendelet egyetlen rendelkezése sem korlátozhatja az eljáró bíróság országának joga szerint érvényesülő azon szabályok alkalmazását, amelyek kötelező jelleggel, a szerződésen kívüli kötelmi viszonyra egyébként alkalmazandó jogra tekintet nélkül szabályozzák a tényállást.”

2. Az 593/2008/EK rendelet

5. Az 593/2008 rendelet[3] „Imperatív rendelkezések” című 9. cikkének (1) és (2) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„(1) Az imperatív rendelkezések olyan rendelkezések, amelyek betartását valamely ország a közérdek – mint például politikai, társadalmi vagy gazdasági rendjének megőrzése – szempontjából döntő fontosságúnak ítéli, és megköveteli a hatálya alá eső valamennyi tényállásra történő alkalmazását, függetlenül attól, hogy e rendelet a szerződésre mely jog alkalmazását írja elő.

(2) E rendelet alapján semmi nem korlátozhatja az eljáró bíróság országának joga szerint az imperatív [helyesen: joga szerinti imperatív] rendelkezések alkalmazását.”

B. A bolgár jog

6. A bolgár jogban a jogellenes károkozásért való felelősséget a zakon zadalzheniyata i dogovorite (a kötelezettségekről és szerződésekről szóló törvény)[4] (a továbbiakban: ZZD) 45–54. cikkének rendelkezései szabályozzák.

7. A ZZD 45. cikke a következőket írja elő:

„(1) Mindenki köteles megtéríteni a másnak okozott kárt.

[3] A szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 2008. június 17-i európai parlamenti és tanácsi rendelet („Róma I”) (HL 2008. L 177., 6. o.; helyesbítés: HL 2009. L 309., 87. o.; a továbbiakban: Róma I rendelet).

[4] DV 275. szám, 1950. november 22.

(2) Jogellenes károkozás esetén a felróhatóságot az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell.”

8. A ZZD 52. cikke a következőképpen rendelkezik:

„A bíróság méltányossági alapon állapítja meg a nem vagyoni kárért járó kártérítést.”

C. A német jog

9. A Bürgerliches Gesetzbuch (német polgári törvénykönyv, a továbbiakban: BGB) „Nem vagyoni kár” címében található 253. §-ának az alapügyre alkalmazandó változata a következőképpen rendelkezik:

„(1) Nem vagyoni kár esetén pénzbeli kártérítés kizárólag a törvényben meghatározott esetekben követelhető.

(2) Ha a testi épség, az egészség, a szabadság vagy a szexuális önrendelkezés megsértése miatt fizetendő kártérítés, nem vagyoni kár esetén is követelhető méltányos pénzbeli kártérítés.”

10. A BGB „Kártérítési kötelezettség” című 823. §-ának (1) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„Aki szándékosan vagy gondatlanságból jogellenesen megsérti más életét, testi épségét, egészségét, szabadságát, tulajdonát vagy bármely más jogát, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni.”

11. A 2007. november 23-i Gesetz über den Versicherungsvertrag (a biztosítási szerződésekről szóló törvény)[5] alapeljárásra alkalmazandó változatának „Közvetlen kereseti jog” című 115. §-ának (1) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„Harmadik személy a kártérítési igényét a biztosítóval szemben is érvényesítheti:

1. a kötelező felelősségbiztosításról szóló törvény szerinti biztosítási kötelezettség teljesítése céljából kötött felelősségbiztosítás esetén […]

[…]

A kártérítési igény a biztosítónak a biztosítási jogviszonyból eredő kötelezettségei keretében, illetve ilyen kötelezettség hiányában a 117. § (1)–(4) bekezdésének keretében áll fenn. A biztosítónak a kártérítést pénzben kell megfizetnie. A biztosító és a kártérítésért felelős biztosított egyetemlegesen felelős.”

III. Az alapügy tényállása, az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés és a Bíróság előtti eljárás

12. E. N. I. és Y. K. I. – az alapeljárás bolgár állampolgárságú felperesei – lánya 2014. július 27-én elhunyt egy Németországban bekövetkezett közúti baleset során. A baleset okozója kötelező felelősségbiztosítással rendelkezett a németországi székhelyű HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung AG nevű biztosítótársaságnál (a továbbiakban: HUK-COBURG).

[5] BGBl. 2007 I, 2631. o.

13. 2017. július 25-én az alapeljárás felperesei keresetet indítottak a Sofiyski gradski sad (szófiai városi bíróság, Bulgária) előtt a HUK-COBURG-gal szemben a lánygyermekük halála miatt elszenvedett nem vagyoni kár megtérítéseként fejenként 250 000 bolgár leva (BGN) (hozzávetőleg 125 000 euró) megfizetése iránt.

14. 2017. szeptember 27-én a HUK-COBURG 2500 eurót fizetett mindkét szülőnek a lányuk halálával okozott kár megtérítése címén.

15. 2019. december 23-i ítéletével a Sofiyski gradski sad (szófiai városi bíróság) részben helyt adott a keresetnek, és a szülőknek fejenként 100 000 BGN (hozzávetőleg 50 000 euró) összegű kártérítést ítélt meg, amelyből levonták a biztosító által már kifizetett körülbelül 2500 eurós összeget.

16. E bíróság megállapította, hogy a deliktuális felelősségre vonatkozó német jogot kell alkalmazni, amely csak olyan különleges helyzetekben biztosít kártérítési jogot az alapeljárás felpereseihez hasonló közvetett károsultak számára, amelyekben az elszenvedett fájdalom és szenvedés „az egészség megsértéséhez”, vagyis a közvetetten érintett károsult egészségkárosodásához vezetett. E bíróság úgy ítélte meg, hogy a szülők által elszenvedett fájdalomért és szenvedésért kártérítést kell fizetni, többek között arra tekintettel, hogy a felperesek súlyos érzelmi válságba kerültek, amely akut stresszreakciót váltott ki, és amiatt, hogy a lányuk halálát követően mintegy egy évig levert hangulattól, nyugtalanságtól, feszültségtől, az érzelmi stabilitás hiányától, alvászavaroktól, étvágytalanságtól és érzelmi elidegenedéstől szenvedtek. A megítélt összeg indokolását illetően a Sofiyski gradski sad (szófiai városi bíróság) rámutatott, hogy a nem vagyoni kárért járó méltányos kártérítés elvét mind a bolgár (a ZZD 52. cikkében), mind a német jog (a BGB 253. §-ának (2) bekezdésében) rögzíti. A kártérítés kiszámításának szempontjait azonban e nemzeti jogszabályok nem határozzák meg, hanem azokat a két állam ítélkezési gyakorlatának kell kidolgoznia.

17. A Sofiyski Apelativen sad (szófiai fellebbviteli bíróság, Bulgária) hatályon kívül helyezte az elsőfokú bíróság ítéletét. E bíróság teljes egészében elutasította a szülők keresetét, mivel úgy ítélte meg, hogy nem nyert bizonyítást, hogy az elszenvedett fájdalom és szenvedés patológiás egészségkárosodásához vezetett, ami az alkalmazandó német jog szerint a nem vagyoni kárért járó kártérítéshez való jog keletkezésének feltétele. Ezenkívül megalapozatlannak találta a felperesek azon érvét, hogy a „Róma II” rendelet 16. cikke alapján a ZZD 52. cikkét kell alkalmazni az ugyanezen rendelet 4. cikkének (1) bekezdése alapján alkalmazandó német jog helyett. Álláspontja szerint a HUK-COBURG általi kifizetés nem jelenti a szülők követelésének a biztosító általi elismerését. A szülők tehát nem lennének jogosultak ezen összegre, amely a mértékét tekintve a német polgári törvénykönyv 253. §-ának (2) bekezdésében előírt, a nem vagyoni kárért járó „csekély mértékű kártérítésnek” felel meg.

18. A szülők ezen ítélettel szemben felülvizsgálati kérelmet nyújtottak be a kérdést előterjesztő bírósághoz, a Varhoven kasatsionen sadhoz (legfelsőbb semmítőszék).

19. E bíróság mindenekelőtt megjegyzi, hogy a jelen ügyben a „Róma II” rendelet 4. cikke alapján alkalmazandó német szabályozás – azaz a BGB 253. §-ának (2) bekezdése és 823. §-ának (1) bekezdése a biztosítási szerződésekről szóló törvény 115. §-a (1) bekezdése első albekezdésének 1. pontjával összefüggésben értelmezve – azonos a HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung ítélet[6] alapjául szolgáló ügyben szóban forgó német szabályozással, amely ugyanarra a közlekedési balesetre vonatkozott, mint amely a jelen ügy tárgyát képezi.

[6] 2022. december 15-i ítélet (C-577/21, a továbbiakban: HUK-COBURG I ítélet, EU:C:2022:992).

20. Ezt követően a Varhoven kasatsionen sad (legfelsőbb semmítőszék) rámutat, hogy ebben az ítéletben a Bíróság egyrészt megállapította, hogy a szóban forgó német szabályozás a polgári jogi felelősségre vonatkozó nemzeti anyagi jog hatálya alá tartozik, amelyre a 2009/103 irányelv [7] utal, és amely olyan objektív kritériumot ír elő, amely lehetővé teszi azon nem vagyoni kár azonosítását, amely a közlekedési baleset közvetlen károsultjához közeli hozzátartozónak járó kártérítés tárgyát képezheti. Másrészt a Bíróság megállapította, hogy a 2009/103 irányelvvel nem ellentétesek az olyan nemzeti jogszabályok, amelyek kötelező erejű paramétereket írnak elő a megtérítendő nem vagyoni károk meghatározásához.

21. Végezetül a kérdést előterjesztő bíróság pontosítja, hogy a jelen ügyben szóban forgó német szabályozással ellentétben – amely a nem vagyoni kár megtérítéséhez való jogot három feltételtől teszi függővé, nevezetesen attól, hogy a baleset áldozata saját egészségében károsodjon, hogy a közvetlen károsult közeli hozzátartozója legyen, és hogy okozati összefüggés álljon fenn a balesetért felelős személy által elkövetett hiba és e sérelem között – a ZZD 52. cikke úgy rendelkezik, hogy a bíróság méltányossági alapon állapítja meg a nem vagyoni kárért járó kártérítést. Álláspontja szerint a Varhoven sad (legfelsőbb bíróság, Bulgária) és a Varhoven kasatsionen sad (legfelsőbb semmítőszék) kötelező ítélkezési gyakorlatából az következik, hogy a bolgár jog szerint a szülők által gyermekük jogellenesen és vétkesen okozott közlekedési baleset miatt bekövetkezett halála esetén elszenvedett minden, a halál folytán bekövetkező lelki fájdalom és szenvedés kártérítés tárgyát képezheti, nem szükséges feltétel, hogy a kár közvetve patológiás egészségkárosodást okozzon a károsultnak. Megjegyzi, hogy a kártérítés összege az adott ügyben megállapított konkrét körülményektől függ, de a szülőknek gyermekük közlekedési balesetben bekövetkezett halála miatt a baleset időpontjában, 2014-ben nem vagyoni kár címén általában megítélt kártérítési összeg körülbelül 120 000 BGN (hozzávetőleg 61 000 euró), míg a német jog alapján megítélt kártérítés összege legfeljebb körülbelül 5000 euró. Álláspontja szerint, még ha a szülők kifogásának helyt is kell adni, és a patológiás egészségkárosodásuk bizonyítást nyer, a maximálisan fizetendő összeg 5000 euró lenne.

22. A kérdést előterjesztő bíróság – hivatkozva a Da Silva Martins ítéletre, [8] amelyben a Bíróság azt mondta ki, hogy a nemzeti bíróságnak részletes elemzés alapján kell megállapítania, hogy valamely nemzeti rendelkezés olyan jelentőséggel bír a nemzeti jogrendben, amely igazolja a „Róma II” rendelet 4. cikke alapján meghatározott alkalmazandó jogtól való eltérést – azt a kérdést veti fel, hogy a ZZD 52. cikke ilyen rendelkezésnek tekinthető-e azon indoknál fogva, hogy a méltányosság elve a bolgár jog egyik alapvető elve és a bolgár közrend része. Megjegyzi, hogy a nemzeti ítélkezési gyakorlat nem egységes ebben a kérdésben.

23. E körülmények között határozott úgy a Varhoven kasatsionen sad (legfelsőbb semmítőszék, Bulgária) a Bírósághoz 2023. február 15-én érkezett, 2023. február 7-i határozatával, hogy az eljárást felfüggeszti, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdést terjeszti a Bíróság elé:

„Úgy kell-e értelmezni a [»Róma II« rendelet] 16. cikkét, hogy az e cikk értelmében vett, elsőbbséget élvező kötelező rendelkezésnek tekintendő az olyan nemzeti jogszabályi rendelkezés, mint amilyen az alapügyben szerepel, amely a nem vagyoni kárért járó kártérítés megállapítása során a tagállami jog egyik alapvető elvének – például a méltányosság elvének – alkalmazását írja elő olyan esetekben, amelyekben a közeli hozzátartozó halála jogellenes károkozás miatt következett be?”

[7] A gépjármű-felelősségbiztosításról és a biztosítási kötelezettség ellenőrzéséről szóló, 2009. szeptember 16-i európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 2009. L 263., 11. o.).

[8] 2019. január 31-i ítélet (C-149/18, a továbbiakban: Da Silva Martins ítélet, EU:C:2019:84).

24. Írásbeli észrevételeket az alapeljárás alperese, a cseh és a német kormány, valamint az Európai Bizottság nyújtott be a Bírósághoz. A Bíróság úgy döntött, hogy a jelen ügyben nem tart tárgyalást.

IV. Elemzés

A. Előzetes megjegyzések

25. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés által felvetett jogi probléma vizsgálata előtt álláspontom szerint az alábbi pontosításokat és megfontolásokat kell megfogalmazni a jelen ügy összefüggéseit illetően. Emlékeztetek azonban arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint kizárólag a kérdést előterjesztő bíróság rendelkezik hatáskörrel az elé terjesztett jogvita tényállásának megállapítására és megítélésére.[9]

26. Először is, ami a jelen ügy sajátosságait illeti, az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, hogy az alapeljárás felperesei által a HUK-COBURG ellen a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás alapján a lányuk közúti balesetben bekövetkezett halála miatt elszenvedett nem vagyoni kár megtérítése iránt indított kereset ugyanarra a közúti balesetre vonatkozik, mint amely a HUK-COBURG I ítélet alapjául szolgáló ügy tárgyát képezte.

27. Ebben az ügyben az alapeljárás ugyanazon közvetlen áldozat két gyermeke és a HUK-COBURG között volt folyamatban, az édesanyjuk közúti balesetben bekövetkezett halála miatt elszenvedett nem vagyoni kárnak a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás alapján történő megtérítése tárgyában. A keresetet e két gyermek nyújtotta be, akiket az apjuk képviselt.[10] Ebben az ügyben a „Róma II” rendelet 4. cikke alapján alkalmazandó német jogi szabályozás (*lex causae*) – a jelen ügyhöz hasonlóan – a BGB 253. §-ának (2) bekezdése és 823. §-ának (1) bekezdése volt, a biztosítási szerződésekről szóló törvény 115. §-a (1) bekezdése első albekezdésének 1. pontjával összefüggésben értelmezve.

28. Másodszor, ami a „Róma II” rendelet 4. cikke értelmében alkalmazandó német szabályozást illeti, a kérdést előterjesztő bíróság által a HUK-COBURG I ítélettel kapcsolatban közölt információkból kitűnik, hogy az három feltételhez köti a közúti baleset közvetett károsultjait ért nem vagyoni károk megtérítését.[11] A károsult saját egészségében bekövetkezett károsodás feltételét illetően ezen ítéletből kitűnik, hogy a Bundesgerichtshof (szövetségi legfelsőbb bíróság) értelmezésében a német jog szerint a lelki természetű sérülések csak akkor tekinthetők egészségkárosodásnak, ha *patológiás* jellegűek, és *meghaladják azt az* egészségkárosodást, amely az érintett személyeket a közeli hozzátartozó halála vagy súlyos sérülése esetén általában érik.[12]

29. A kérdést előterjesztő bíróság megjegyzi, hogy a bolgár jogi szabályozás (*lex fori*) ezzel szemben azt írja elő, hogy a nem vagyoni kár megtérítését *a bíróság méltányossági alapon* állapítja meg. E bíróság pontosítja, hogy a bolgár jog szerint a szülők által gyermekük jogellenesen és

[9] Lásd többek között: 2022. október 5-i Ekofrukt ítélet (C-362/21, EU:C:2010:815, 26. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

[10] A HUK-COBURG I ítélet 16–18. pontjából kitűnik, hogy a balesetet az apa okozta, aki kötelező felelősségbiztosítással rendelkezett a HUK-COBURG-nál. Ittasan vezette ugyanis a gépjárművét, az anya pedig a jobb első ülésen ült és nem kapcsolta be a biztonsági övet.

[11] Lásd a jelen indítvány 21. pontját.

[12] HUK-COBURG I ítélet (46. pont). A német jogalkotó ezt a követelményt a BGB 844. §-ának (3) bekezdésével eltörölte; lásd: BGBl 2017 I, 2421. o.

vétkesen okozott közlekedési baleset miatt bekövetkezett halála esetén elszenvedett minden lelki fájdalom és szenvedés kártérítés tárgyát képezheti, és nem szükséges, hogy a kár közvetve patológiás egészségkárosodást okozzon a károsultnak. [13]

30. E tekintetben meg kell jegyeznem, hogy úgy tűnik, a kérdést előterjesztő bíróságnak az az álláspontja, hogy – a bolgár szabályozással ellentétben – a nem vagyoni kár megtérítésének meghatározására alkalmazandó német szabályozás nem a méltányosság elvén alapul. [14] Jóllehet a Bíróságnak nem feladata, hogy valamely előzetes döntéshozatal iránti kérelem keretén belül nemzeti rendelkezések értelmezése tárgyában határozzon, vagy hogy eldöntse, a kérdést előterjesztő bíróság által adott értelmezés helytálló-e, [15] meg kell jegyezni, hogy a HUK-COBURG és a Bizottság állításával ellentétben, a BGB 253. §-ának (2) bekezdéséből nem következik, hogy e rendelkezés a méltányosság elvén alapulna, az csupán a „méltányos […] kártérítés” követelésének lehetőségéről rendelkezik, amit a kérdést előterjesztő bíróságnak kell megvizsgálnia. [16]

31. A jelen ügyben azonban nyilvánvaló, hogy a „Róma II” rendelet 4. cikke szerinti német szabályozás alkalmazása a kártérítés összegét illetően más eredményre vezetne, mivel e szabályozás a nem vagyoni kár megtérítését attól a feltételtől teszi függővé, hogy a közeli hozzátartozók egészségkárosodást szenvedtek-e. [17] Amint az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, az áldozat szülei nem bizonyították ilyen károsodás bekövetkeztét, ennélfogva nem voltak jogosultak erre a kártérítésre. [18]

32. E tekintetben ki kell emelnem, hogy magától értetődő módon, pusztán abból, hogy a *lex fori* alkalmazása a kártérítés összege tekintetében eltérő eredményre vezet, mint amelyre a *lex causae* alkalmazása esetén jutnánk, nem vonható le az a következtetés, hogy a szóban forgó bolgár rendelkezés a „Róma II” rendelet 16. cikke értelmében vett „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezésnek” minősíthető, feltéve, hogy a *lex causae* alkalmazása összeegyeztethető az igazságosság szempontjaival. Másként fogalmazva, önmagában ezen különbség alapján – vagyis az alapján, hogy a szülők által elszenvedett kár címén járó kártérítési összeg pusztán amiatt alacsonyabb, mert a lányuk halálos balesete nem Bulgáriában, hanem Németországban következett be – nem lehet ilyen minősítésre következtetni, kivéve ha ez a különbség konkrétan valamely alapvető jog védelméből ered, amely indokolja a *lex fori* alkalmazásának szükségességét.

33. Egyébiránt megjegyzem, hogy amint az a kérdést előterjesztő bíróság által nyújtott információkból kitűnik, a bolgár bíróságok ítélkezési gyakorlata nem egységes azon kérdést illetően, hogy a ZZD 52. cikke a „Róma II” rendelet 16. cikke értelmében vett elsőbbséget élvező kötelező rendelkezésnek minősül-e, amely az alapeljárásban a német jog kizárásához vezet. Erre a problémára később még visszatérek. [19]

34. Ezek után áttérek a kérdést előterjesztő bíróság által feltett kérdés vizsgálatára.

[13] Lásd a jelen indítvány 21. pontját.

[14] Lásd a jelen indítvány 21. pontját.

[15] Lásd többek között: 2023. június 15-i Bank M. (A szerződés semmissé nyilvánításának következményei) ítélet (C-520/21, EU:C:2023:478, 52. pont).

[16] Megjegyzem továbbá, hogy az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, hogy az első fokon megállapított összeg indokolását illetően a Sofiyski gradski sad (szófiai városi bíróság) kifejtette, hogy mind a bolgár jogban, a ZZD 52. cikke alapján, mind pedig a német jogban a BGB 253. §-a alapján fennáll a nem vagyoni kár méltányos megtérítésének elve. Lásd a jelen indítvány 16. pontját.

[17] Lásd a jelen indítvány 9. és 21. pontját.

[18] Lásd a jelen indítvány 17. pontját.

[19] Lásd a jelen indítvány 65. pontját.

B. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésről

35. Egyetlen kérdésével az előterjesztő bíróság lényegében arra keresi a választ, hogy a „Róma II” rendelet 16. cikke értelmében vett elsőbbséget élvező kötelező rendelkezésnek tekinthető-e a nemzeti jog olyan rendelkezése, amely a közúti közlekedési balesetben elhunyt személy közeli hozzátartozói által elszenvedett nem vagyoni kár megtérítésének kritériumaként a tagállami jog egyik alapvető elvének – például a méltányosság elvének – alkalmazását írja elő.

36. A HUK-COBURG, a cseh és a német kormány, valamint a Bizottság is úgy véli, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre nemleges választ kell adni. A HUK-COBURG többek között arra hivatkozik, hogy a „Róma II” rendelet által meghatározott nemzeti jogi rendelkezés alkalmazása e rendelet 16. cikke értelmében csak akkor tagadható meg, ha az alkalmazás nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen az eljáró bíróság országának közrendjével. A német kormány azt állítja, hogy a nem vagyoni kár megtérítését méltányossági alapon meghatározó nemzeti jog alapvetően nem felel meg az említett rendelkezés alkalmazási feltételeinek. A cseh kormány a Da Silva Martins ítéletre hivatkozva előadja, hogy az a megközelítés, amely szerint a nemzeti jog valamely rendelkezése a „Róma II” rendelet 16. cikke értelmében vett elsőbbséget élvező kötelező rendelkezésnek tekinthető pusztán amiatt, hogy e nemzeti jog alapelvein alapul, vagy azokra hivatkozik, nem egyeztethető össze az elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések kivételes jellegével, és az e rendelet által meghatározott jog alkalmazásának megkerülését könnyíti meg. A Bizottság rámutat arra, hogy az említett rendelet 16. cikke értelmében vett elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések azonosítását különösen a Bíróság által az Unamar ítéletben [20] és a Da Silva Martins ítéletben megállapított kritériumok alapján kell elvégezni.

37. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés hasznos megválaszolása érdekében először is néhány rövid észrevételt teszek a „Róma II” rendelet 4. és 16. cikke közötti kapcsolatot illetően (1. szakasz). Másodszor, az e rendelet 16. cikke értelmében vett „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések” fogalmának meghatározására vonatkozó bírósági ítélkezési gyakorlatot vizsgálom meg (2. szakasz), harmadszor, kiemelem a *lex fori* országával fennálló kellően szoros kapcsolatok figyelembe vételének fontosságát e rendelkezés alkalmazása során (3. szakasz), majd negyedszer egyben végezetül meghatározom azokat a kritériumokat, amelyek alapján az egyéni jogokat és szabadságokat védő rendelkezések – az említett rendelkezés értelmében vett – „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezésnek” minősíthetők (4. szakasz).

1. Rövid észrevételek a „Róma II” rendelet 4. és 16. cikke közötti kapcsolatról

38. Elöljáróban emlékeztetek arra, hogy a „Róma II” rendelet (1) preambulumbekezdéséből kitűnik, hogy a rendelet a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség fenntartásához és fejlesztéséhez járul hozzá. E célból a rendelet két kollíziós szabályt ír elő, egyfelől a „Jogellenes károkozás” című II. fejezetében található 4. cikkében foglalt általános kapcsolószabályt, [21] másrészről pedig a 14. cikkben foglalt, a választás szabadságát bevezető szabályt, amely „A jogválasztás szabadsága” című IV. fejezetben szerepel. [22] Az első rendelkezéssel

[20] 2013. október 17-i ítélet (C-184/12, a továbbiakban: Unamar ítélet, EU:C:2013:663).

[21] E tekintetben a „Róma II” rendelet (14) preambulumbekezdése kimondja, hogy „[e] rendelet az általános szabály mellett különös szabályokról is rendelkezik, és egyes rendelkezésekben »menekülési záradékot« tartalmaz, amely eltérést enged e szabályoktól, amikor az eset összes körülménye alapján egyértelmű, hogy a jogellenes károkozás nyilvánvalóan szorosabban kapcsolódik egy másik országhoz. E szabálycsoport a kollíziós szabályok rugalmas keretét alkotja.” Lásd még a jelen indítvány 37. lábjegyzetét.

[22] A „Róma II” rendelet 14. cikkével kapcsolatban lásd: Pacuła, K., *Wybór prawa a ochrona osób trzecich na tle rozporządzenia Rzym II*, Wolters Kluwer, Varsó, 2024.

kapcsolatban szeretném kiemelni, hogy az abban foglalt általános kapcsolószabály megfogalmazását a jogbiztonság követelményei és a felek eltérő érdekei közötti kompromisszumra való törekvés vezérelte.[23] Később még visszatérek ezekre a célkitűzésekre.[24]

39. A „Róma II” rendeletnek a „Közös szabályok” című V. fejezetében található, „Elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések” című 16. cikke előírja, hogy „[e rendelet] egyetlen rendelkezése sem korlátozhatja az eljáró bíróság országának joga szerint érvényesülő azon szabályok alkalmazását, amelyek kötelező jelleggel, a szerződésen kívüli kötelmi viszonyra egyébként alkalmazandó jogra tekintet nélkül szabályozzák a tényállást”. Ily módon, míg az említett rendelet 4. cikke azon ország jogát jelöli meg, ahol a kár bekövetkezik (*lex loci damni*), addig a rendelet 16. cikke az e kapcsolóelv által meghatározott jog alkalmazásától való eltérésről rendelkezik az eljáró bíróság országa szerinti jog imperatív rendelkezésének alkalmazása érdekében. A kollíziós szabálytól való ezen eltérés azonban kivételes jellegű, ami azt jelenti, hogy alkalmazását megfelelően indokolni kell, mivel „[ezen eltérés] tiszteletben tartása szükséges a politikai, társadalmi és gazdasági rend megőrzéséhez”.[25]

40. Ebben az összefüggésben a jelen ügy által felvetett jogi kérdés tehát az, hogy mellőzhető-e a jogellenes károkozásból eredő szerződésen kívüli kötelmi viszonyra a „Róma II” rendelet 4. cikke alapján alkalmazandó jog az e rendelet 16. cikkének megfelelően a *lex fori* azon rendelkezéseinek alkalmazása érdekében, amelyek „kötelező jelleggel […] szabályozzák a tényállást”.

41. Az e két rendelkezés között fennálló kapcsolatnak az „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezés” fogalmának meghatározása révén történő feltárása a Bíróság következetes ítélkezési gyakorlatának tárgyát képezi, amely az Unamar ítéletben, az ERGO Insurance és a Gjensidige Baltic ítéletben,[26] valamint a Da Silva Martins ítéletben is kifejtésre került.

2. A Bíróságnak a „Róma II” rendelet 16. cikke értelmében vett „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések” fogalmára vonatkozó ítélkezési gyakorlatáról

42. Az ERGO Insurance és Gjensidige Baltic ítélet alapjául szolgáló ügyben a kérdést előterjesztő bíróságok különösen arra keresték a választ, hogy hogyan kell értelmezni a „Róma I” és a „Róma II” rendeletet azon megtérítési keresetre alkalmazandó jog vagy jogok meghatározása érdekében, amelyet a vontatójármű biztosítója – amely a járművezető által okozott baleset károsultjának megfizette a kártérítést – indított a baleset során vontatott pótkocsi biztosítójával szemben. Ebben az összefüggésben a Bíróság a „Róma I”, illetve a „Róma II” rendelet hatályát illetően emlékeztetett arra, hogy az e rendeletekben szereplő, a „szerződéses kötelezettség” és a „szerződésen kívüli kötelmi viszony” fogalmát nemcsak hogy önálló módon, elsősorban e

[23] Lásd: a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletre („Róma II”) vonatkozó javaslat [COM(2003) 427 végleges], 12. o., valamint a „Róma II” rendelet (16) preambulumbekezdése. Lásd különösen: Francq, S., „Le règlement Rome II concernant la loi applicable aux obligations non contractuelles. Entre droit communautaire et droit international privé”, *Journal de droit européen*, 2008, 289–296. o.

[24] Lásd e tekintetben a jelen indítvány 47. pontját.

[25] Lásd: Franceskakis, P., „Quelques précisions sur les lois d’application immédiate et leurs rapports avec les règles de conflits de lois”, *Revue critique de droit international privé*, 1966, 1. és azt követő oldalak. Az imperatív rendelkezések mechanizmusával kapcsolatos ellenvéleményt illetően lásd különösen: Heuzé, V., „Un avatar du pragmatisme juridique: la théorie des lois de police”, *Revue critique de droit international privé*, 1. sz., 2020, 31–60. o.

[26] 2016. január 21-i ítélet (C-359/14 és C-475/14, a továbbiakban: ERGO Insurance és Gjensidige Baltic ítélet, EU:C:2016:40).

rendeletek rendszerére és célkitűzéseire figyelemmel kell értelmezni, hanem – amint az mindkét rendelet (7) preambulumbekezdéséből kitűnik – az e rendeletek kölcsönös alkalmazásával kapcsolatos *koherencia célkitűzését* is figyelembe kell venni. [27]

43. A Da Silva Martins ítéletben, [28] amelyben a Bíróság első alkalommal értelmezte a „Róma II” rendelet 16. cikkét, először is, az ERGO Insurance és Gjensidige Baltic ítélet 43. pontjából kiindulva kimondta, hogy a „Róma I” és „Róma II” rendelet koherens alkalmazásának követelménye alapján, amely az e két rendelet által használt, *funkcionálisan azonos fogalmak* lehető legnagyobb mértékű harmonizációjára törekszik – függetlenül attól, hogy a „Róma II” rendelet bizonyos nyelvi változatai a „Róma I” rendeletben szereplőtől eltérő terminológiát használnak –, úgy kell tekinteni, hogy a „Róma II” rendelet 16. cikke értelmében vett „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések” megfelelnek a „Róma I” rendelet 9. cikke szerinti „imperatív rendelkezéseknek”, olyannyira, hogy ez utóbbi fogalom Bíróság általi értelmezése érvényes a „Róma II” rendelet 16. cikke szerinti „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezésekre” is. [29] Emlékeztetek arra, hogy a „Róma I” rendelet 9. cikkének (1) bekezdése értelmében az imperatív rendelkezések „olyan rendelkezések, amelyek betartását valamely ország a közérdek – mint például politikai, társadalmi vagy gazdasági rendjének megőrzése – szempontjából döntő fontosságúnak ítéli, és megköveteli a hatálya alá eső valamennyi tényállásra történő alkalmazását, függetlenül attól, hogy e rendelet a szerződésre mely jog alkalmazását írja elő”. [30]

[27] ERGO Insurance és Gjensidige Baltic ítélet (43. pont). A „Róma II” rendelet (7) preambulumbekezdése kimondja, hogy „[e] rendelet tárgyi hatályának és rendelkezéseinek összhangban kell lenniük a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2000. december 22-i 44/2001/EK tanácsi rendelettel [(HL 2001. L 12., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 4. kötet, 42. o.; helyesbítések: HL 2006. L 242., 6. o.; HL 2011. L 124., 47. o., a továbbiakban: Brüsszel I rendelet)] és a szerződéses kötelmi viszonyokra alkalmazandó joggal foglalkozó jogi eszközökkel”. Véleményem szerint a „Róma I” rendelet és a „Róma II” rendelet (7) preambulumbekezdése képezi annak a koncepciónak az alapját, amely szerint a Brüsszel I rendeletben(, valamint a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2012. december 12-i 1215/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletben (HL 2012. L 351., 1. o., a továbbiakban: Brüsszel Ia rendelet) az e két rendelet hatályának kijelölésére használt fogalmakat, valamint az azokban foglalt rendelkezéseket koherens módon kell értelmezni, lásd: Szpunar, M., „Droit international privé de l’Union: cohérence des champs d’application et/ou des solutions?”, *Revue critique de droit international privé*, 2018, 573. o.

[28] Az ezen ítélet alapjául szolgáló ügyben az alapeljárás a portugál károsult és egy spanyol biztosítótársaság között, egy Spanyolországban bekövetkezett gépjárműbalesetből eredő kártérítési kötelezettségre alkalmazandó jog meghatározása tárgyában zajlott. A spanyol jogszabályok egyéves elévülési időt írtak elő, míg a portugál jogszabályokban meghatározott elévülési idő három év volt. A kérdést előterjesztő bíróság többek között arra keresett választ, hogy „a »Róma II« rendelet 16. cikke értelmében véve imperatív jellegű-e a [2009/103] irányelvet a belső jogba átültető portugál jogi szabályozás, amely szerint a baleset bekövetkezésének helye szerinti […] állam joga helyett a portugál jog alkalmazandó, »feltéve, hogy ez magasabb szintű fedezetet biztosít«”. Da Silva Martins ítélet (21. pont).

[29] Da Silva Martins ítélet (28. pont). Arra, hogy az „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések” fogalmának meghatározása nem szerepel a „Róma II” rendeletben, minden bizonnyal az szolgál magyarázatul, hogy a rendelet 16. cikkének szövegezése a szerződéses kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló, 1980. június 19-én Rómában aláírásra megnyitott egyezmény (HL 1980. L 266., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás: HL 2005. C 169., 10. o.; a továbbiakban: Római Egyezmény) 7. cikkének (2) bekezdésén alapul, mivel a „Róma I” rendeletet a „Róma II” rendeletet követően fogadták el. Ezt a hiányosságot rövid időn belül a „Róma I” rendelet 9. cikke pótolta; lásd e tekintetben: Ho-Dac, M., „L’arrêt da Silva Martins de la Cour de justice de l’Union européenne, expression des »rapports de méthodes« dans l’ordre juridique européen”, *Revue trimestrielle de droit européen*, 4. sz., 2019, 869–882. o., különösen 10. pont. Egyes jogtudományi szerzők „szerencsétlennek” tartották a „Róma II” rendelet 16. cikkének francia nyelvű változatában használt „dispositions impératives dérogatoires” („elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések”) kifejezésnek a rendelet (32) preambulumbekezdésében szereplő klasszikus „lois de police” („imperatív rendelkezések”) kifejezés helyett történő használatát; lásd: Francq, S. és Jault-Seseke, F., „Les lois de police, une approche de droit comparé”, *Le règlement communautaire Rome I et le choix de lois dans les contrats internationaux*, Corneloup, S. és Jaubert, S. (szerk.), Lexis Nexis Litec, Párizs, 2011, 357–393. o., különösen 360. o.

[30] Amint arra a Nikiforidis ügyre vonatkozó indítványomban (C-135/15, EU:C:2016:281, 71. pont) már rámutattam, ez a meghatározás az 1999. november 23-i Arblade és társai ítéletben (C-369/96 és C-376/96, EU:C:1999:575, 30. pont) használt megfogalmazásból merít, amelyben a Bíróság a belga munkajogi rendelkezésekre hivatkozott, amelyeket a belga jog „imperatív és közrendvédelmi rendelkezéseknek” minősített.

44. Az Unamar ítéletet [31] illetően meg kell jegyezni, hogy itt a Bíróság a Római Egyezménnyel kapcsolatban immár második alkalommal hangsúlyozta, hogy az érintett tagállam szabályozása értelmében vett „imperatív szabály” fennállására vonatkozó kivételt szigorúan kell értelmezni. [32] Közelebbről, ezen értelmezést illetően a Bíróság kimondta, hogy a „Róma II” rendelet 16. cikke szerinti „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezés” azonosításához a kérdést előterjesztő bíróságnak e rendelkezés szövegének, általános rendszerének, célkitűzéseinek, valamint elfogadása körülményeinek *részletes elemzése* alapján kell megállapítania, hogy az olyan jelentőséggel bír a nemzeti jogrendben, amely igazolja az e rendelet 4. cikke alapján meghatározott alkalmazandó jogtól való eltérést. [33] Konkrétabban, a kérdést előterjesztő bíróságnak olyan *rendkívül fontos indokokat* kell azonosítania, mint amilyen a hatékony jogorvoslathoz való jognak és a hatékony bírói jogvédelemhez való jognak a „Róma II” rendelet 4. cikk alapján alkalmazandóként meghatározott jogból eredő sérelme. [34]

45. Következésképpen a Bíróság kimondta, hogy az alapügyben szereplőhöz hasonló nemzeti rendelkezés, amely előírja, hogy a balesetből eredő károk megtérítése iránti kereset elévülési ideje három év, nem tekinthető a „Róma II” rendelet 16. cikke értelmében vett elsőbbséget élvező kötelező rendelkezésnek, hacsak az eljáró nemzeti bíróság e rendelkezés szövegének, általános rendszerének, célkitűzéseinek, valamint elfogadása körülményeinek részletes elemzése alapján azt nem állapítja meg, hogy az olyan jelentőséggel bír a nemzeti jogrendben, amely igazolja az e rendelet 4. cikke alapján meghatározott alkalmazandó jogtól való eltérést. [35]

46. Mindezek felidézését követően fontosnak tartom kiemelni, hogy mivel – amint azt már jeleztem – a „Róma II” rendelet 16. cikke értelmében vett elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések alkalmazása – eltérve az e rendeletben előírt kollíziós szabályok által létrehozott mechanizmustól – az e rendelet alapján alkalmazandó jog alkalmazásának mellőzését eredményezi, a nemzeti bíróság csak végső esetben folyamodhat az e rendelkezés értelmében vett elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések alkalmazásához.

[31] Lásd ezen ítélet 49. pontját. Emlékeztetőül, a Bíróság az említett ítéletben kimondta, hogy a Római Egyezmény 3. cikkét és 7. cikkének (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy a tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló, 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelvben (HL 1986. L 382., 17. o.; magyar nyelvű különkiadás 6. fejezet, 1. kötet, 177. o.) előírt minimális védelmet biztosító, valamely kereskedelmi ügynöki szerződés szerződő felei által választott valamely uniós tagállami szabályozás alkalmazásától kizárólag akkor tekinthet el valamely más tagállam eljáró bírósága a *lex forit* előnyben részesítve az önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökök helyzetét szabályozó rendelkezéseknek az ez utóbbi tagállam jogrendjében imperatív jellegén alapuló indok alapján, ha az eljáró bíróság részletesen kifejtve megállapítja, hogy ezen átültetés keretében a bíróság szerinti állam jogalkotója az érintett jogrend vonatkozásában alapvetőnek ítéli, hogy *olyan védelmet biztosítson* a kereskedelmi ügynökök számára, *amely túlmegy az említett irányelv által megkövetelt mértéken*, figyelembe véve e tekintetben az ezen feltétlenül érvényesítendő rendelkezések jellegét és tárgyát (52. pont és a rendelkező rész).

[32] Da Silva Martins ítélet (29. pont).

[33] Da Silva Martins ítélet (31. pont).

[34] Da Silva Martins ítélet (34. pont).

[35] Da Silva Martins ítélet (35. pont és a rendelkező rész).

47. A Bíróság ugyanis az ítélkezési gyakorlatában megerősítette, hogy a „Róma II” rendelet célja – amint az a (6),[36] (14)[37] és (16) preambulumbekezdéséből[38] kitűnik – többek között arra irányul, hogy biztosítsa *az alkalmazandó joggal kapcsolatos biztonságot*, függetlenül attól, hogy melyik országban található az a bíróság, amely előtt keresetet indítanak, erősítse a bírósági *határozatok kiszámíthatóságát*, továbbá hogy biztosítsa a felelősnek tekintett és a kárt elszenvedő személy érdekei közötti észszerű egyensúlyt.[39]

48. Véleményem szerint a Bíróság a „Róma II” rendelet 16. cikke értelmében vett „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések” fogalmának meghatározására vonatkozó ítélkezési gyakorlatában hallgatólagosan elismerte, hogy valamely nemzeti rendelkezésnek e rendelkezés értelmében vett „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezésnek” való minősítése nem lehet automatikus művelet, e minősítés azt követeli meg, hogy *az adott ügy körülményeinek értékelése* annak megállapításához vezessen, hogy valamely ország közérdekének védelme érdekében az eljáró bíróság országa szerinti jog alkalmazása szükséges.[40]

49. E tekintetben, amellett, hogy a részletes elemzésből ki kell tűnnie, hogy az elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések alkalmazása szükséges az eljáró bíróság jogrendje szerint, az is szükséges, hogy az ilyen jogalkalmazás legyen *a leghatékonyabb eszköz a kitűzött cél* – vagyis a közérdek védelme – *eléréséhez*. Amennyiben nem ez a helyzet, és amennyiben az állam közérdeke a „Róma II” rendelet 4. cikke alapján a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra általánosan alkalmazandó jog alkalmazásával is megfelelő, sőt akár magasabb fokú védelemben részesül, a kérdést előterjesztő bíróságnak tartózkodnia kell az e rendelet 16. cikkében foglalt eltérést engedő mechanizmus alkalmazásától.[41]

50. Ezenkívül felhívom a figyelmet a „Róma II” rendelet 16. cikke alkalmazásának egy fontos aspektusára, amely nem tűnik ki egyértelműen a Bíróság ítélkezési gyakorlatából, ez pedig a *lex fori* országával fennálló kellően szoros kapcsolat jelentősége. Bizonyos szabályokat ugyanis nem lehet eleve „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezéseknek” minősíteni, mivel e minősítés bizonyos esetekben olyan ténybeli körülményektől függ, amelyekből az eljáró bíróság országával fennálló kellően szoros kapcsolat eredeztethető.

[36] A „Róma II” rendelet (6) preambulumbekezdése kimondja, hogy „[a] belső piac megfelelő működése – annak érdekében, hogy előreláthatóbbá váljon a jogviták kimenetele, valamint hogy javuljon az alkalmazandó joggal kapcsolatos biztonság és az ítéletek szabad mozgása – szükségessé teszi azt, hogy a tagállamokban hatályos kollíziós szabályok ugyanazt a nemzeti jogot határozzák meg, függetlenül attól, hogy melyik országban található az a bíróság, amely előtt keresetet indítanak”.

[37] A „Róma II” rendelet (14) preambulumbekezdése kimondja, hogy „[a] jogbiztonság követelménye és az egyedi ügyekben az igazságtétel iránti igény a jog érvényesülésén alapuló térség alapvető elemei.”. Lásd még a jelen indítvány 21. lábjegyzetét.

[38] A „Róma II” rendelet (16) preambulumbekezdése kimondja, hogy „[a]z egységes szabályoknak a bírósági határozatok kiszámíthatóságát kell erősíteniük, valamint biztosítaniuk kell a felelősnek tekintett és a kárt elszenvedő személy érdekei közötti észszerű egyensúlyt. Az azon országgal való kapcsolat, amelyben a tényleges káresemény bekövetkezik *(lex loci damni)*, méltányos egyensúlyt teremt a felelősnek tekintett személy és a kárt elszenvedő személy érdekei között, továbbá a polgári jogi felelősség modern megközelítését és az objektív felelősség rendszereinek fejlődését is tükrözi”.

[39] 2015. december 10-i Lazar ítélet (C-350/14, EU:C:2015:802, 29. pont); 2023. május 17-i Fonds de Garantie des Victimes des Actes de Terrorisme et d’Autres Infractions (FGTI) ítélet (C-264/22, EU:C:2023:417, 30. pont).

[40] Az ügy körülményeinek az eljáró bíróság általi értékelésének jelentőségét illetően lásd: a Nikiforidis ügyre vonatkozó indítványom (C-135/15, EU:C:2016:281, 72. pont).

[41] Bonomi, A., „Article 9”, *Commentary on the Rome I Regulation*, Magnus, U. és Mankowski, P. (szerk.), Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2017, 22. kötet, 599–629. o., különösen 626. o., 85. pont.

3. A lex fori *országával fennálló kellően szoros kapcsolat*

51. Mint az a „Róma II” rendelet 16. cikkének olvasata alapján világos, az uniós jogalkotó nem említ olyan egyéb feltételeket, amelyeknek teljesülniük kell ahhoz, hogy az eljáró bíróság az általánosan alkalmazandó jogtól eltérve az eljáró bíróság országa szerinti jog imperatív rendelkezéseit alkalmazza. Közelebbről, arról sem tesz említést, hogy a szóban forgó helyzetnek az eljáró bíróság országával fennálló szoros kapcsolatot kellene mutatnia, olyan kapcsolatot, amely e rendelkezések kivételes alkalmazását indokolná.[42] Mindazonáltal, amint azt egyes jogtudományi szerzők hangsúlyozták, az erről való hallgatás nem jelenti azt, hogy az elsőbbséget élvező kötelező rendelkezéseket a *lex fori* országával fennálló szoros kapcsolat fennállására tekintet nélkül lehet alkalmazni.[43]

52. Tekintettel arra ugyanis, hogy az imperatív rendelkezések alkalmazása a „Róma II” rendelet értelmében általánosan alkalmazandó jog alkalmazásától való eltérést jelent, ezek a rendelkezések nem alkalmazandók automatikusan, és a nemzeti bíróságoknak először meg kell vizsgálniuk, hogy a szóban forgó helyzet szoros kapcsolatot mutat-e az eljáró bíróság országával.[44] Másként fogalmazva, és főként azon rendelkezéseket illetően, amelyek nem kizárólagosan a köz- vagy államérdek védelmét szolgálják, a nemzeti bíróság csak akkor folyamodhat ezen rendelet 16. cikkének az alkalmazásához, ha az eljáró bíróság szerinti tagállam igazolni tudja, hogy feltétlen érdeke fűződik e tényállás szabályozásához.[45]

53. Ezenkívül a szoros kapcsolat megkövetelése egyben az igazságszolgáltatási fórum visszaélésszerűen történő megválasztása (*forum shopping*) elleni küzdelem eszköze is. Ezt a jelenséget jól mutatják az Inkreal ítélet alapjául szolgáló ügyben felmerült körülmények.[46]

54. Következésképpen, nincs lehetőség egyes szabályokat *in abstracto* „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezéseknek” minősíteni, ahogy azt sem lehet absztrakt módon megítélni, hogy adott esetben a „Róma II” rendelet 16. cikkét kell-e alkalmazni. E rendelkezés alkalmazásához mindenekelőtt az összes körülményből annak kell kitűnnie, hogy a szóban forgó helyzet kellően szorosan kapcsolódik a *lex fori* országához.

55. Mindezek után még tisztázni kell azokat a kritériumokat, amelyek alapján az egyéni jogokat védő szabályok a „Róma II” rendelet (32) preambulumbekezdésével összefüggésben értelmezett 16. cikke értelmében vett „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezéseknek” minősíthetők.

[42] Lásd a jelen indítvány 39. pontját.

[43] Wautelet, P., „Article 16” *Commentary on the Rome II Regulation*, Magnus, U. és Mankowski, P. (szerk.), Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2019, 3. kötet, 549–566. o., különösen a 48. és 49. pont.

[44] Lásd a jelen indítvány 48. pontját.

[45] A szoros kapcsolatnak az elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések alkalmazásában betöltött szerepéről, valamint az ezzel kapcsolatos ítélkezési gyakorlatról lásd: Nuyts, A., „L’application des lois de police dans l’espace (Réflexions au départ du droit belge de la distribution commerciale et du droit communautaire)”, *Revue critique de droit international privé*, 1999, 50. o.; Bonomi, A., „Overriding Mandatory Provisions in the Rome I Regulation on the Law Applicable to Contracts”, *Yearbook of Private International Law*, X. kötet, SELP, 2008, 291. és azt követő oldalak, valamint Pacuła, K., „Przepisy wymuszające swoje zastosowanie jako instrument ochrony »strony słabszej« umowy ubezpieczenia”, *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego*, 15. kötet, 2014, 38. és azt követő oldalak.

[46] Azon kérdést illetően, hogy a joghatósági kikötés fennállása önmagában véve elegendő külföldi elemnek minősül-e a „Brüsszel Ia” rendeletnek a joghatóságról való megállapodásról szóló 25. cikke (1) bekezdésének alkalmazásához, lásd: 2024. február 8-i Inkreal ítélet (C-566/22, EU:C:2024:123, 39. pont és a rendelkező rész). Ebben az ítéletben a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a „Brüsszel Ia” rendelet 25. cikkének (1) bekezdése alkalmazandó egy olyan joghatóságot kikötő megállapodásra, amellyel az ugyanazon tagállamban székhellyel, illetve lakóhellyel rendelkező szerződő felek megállapodnak abban, hogy alávetik magukat egy másik tagállam bíróságai joghatóságának az e szerződésből eredő jogviták elbírálása tekintetében, még akkor is, ha a szerződésnek nincs egyéb kapcsolata ezzel a másik tagállammal.

4. Azon kritériumokról, amelyek alapján az egyéni jogokat és szabadságokat védő szabályok a „Róma II” rendelet 16. cikke értelmében vett „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezéseknek” minősíthetők

56. Először is megjegyzem, hogy a „Róma II” rendelet 16. cikke értelmében vett „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések” fogalmát, amint az az „imperatív rendelkezések” fogalmának a „Róma I” rendelet 9. cikke értelmében vett meghatározásából és a Bíróság fent ismertetett, egységes ítélkezési gyakorlatából[47] következik, a „Róma II” rendelet (32) preambulumbekezdésével együttesen kell értelmezni. E preambulumbekezdés többek között kimondja, hogy „[a] közérdeken alapuló bizonyos megfontolások indokolják a tagállami bíróságok azon lehetőségét, hogy kivételes körülmények között a közrend és az imperatív rendelkezések alapján kivételt tegyenek.”[48]

57. Véleményem szerint ezen ítélkezési gyakorlat és a „Róma II” rendelet (32) preambulumbekezdésének együttes olvasatából az következik, hogy a tagállami bíróságok „kivételes körülmények között” alkalmazhatják az e rendelet 16. cikkében előírt eltérést engedő mechanizmust, amikor úgy ítélik meg, hogy a *lex fori* alkalmazása „közérdeken alapuló megfontolások” alapján „döntő fontosságú”. Másként fogalmazva, a közérdekkel kapcsolatos megfontolások határozzák meg a *lex fori* azon rendelkezéseinek alkalmazását, amelyek betartását a nemzeti bíróságok „döntő fontosságúnak” ítélik. Közelebbről, az említett rendelet (32) preambulumbekezdése megemlíti, hogy „a[z] e rendelet által kijelölt jog olyan rendelkezésének alkalmazása, amely túlzott mértékű, nem kiegyenlítő, hanem elrettentő vagy megtorló jellegű kártérítés megítélését eredményezné, az eset körülményei és az eljáró bíróság tagállamának jogrendje fényében a fórum közrendjével ellentétesnek tekinthető”.

58. Másodsorban megjegyzem, hogy a „Róma II” rendelet 16. cikke által biztosított védelem nem vonatkozik automatikusan valamely állam valamennyi közérdekére. Ahhoz, hogy e rendelkezés hatálya alá tartozzanak, ezeknek az érdekeknek olyan jelentősnek kell lenniük, hogy konkrétan az érintett állam politikai, társadalmi vagy gazdasági rendjére legyenek befolyással.[49] Fontos tehát meghatározni, hogy e rendelet (32) preambulumbekezdése keretében az uniós jogalkotónak a közérdekű célokra való hivatkozását szigorúan kell-e értelmezni, vagy az kiterjedhet-e az egyéni érdekeket védő nemzeti rendelkezésekre is. Ez a kérdés élénk vita tárgyát képezi a jogtudományi szerzők körében, mivel a kollektív érdekek és az egyéni érdekek védelme közötti határvonalat nem könnyű meghúzni.[50] E határvonal tisztázása döntően hozzájárulna az „elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések” fogalmának az említett rendelet értelmében vett önálló értelmezéséhez. Az egyéni érdekek védelmének lehetőségét ugyanis ugyanezen rendelet 16. cikkének a (32) preambulumbekezdés fényében történő értelmezése során is figyelembe kell venni.

59. Véleményem szerint két érv szól ezen értelmezés mellett.

[47] Lásd a jelen indítvány 38. és azt követő pontjait.

[48] Lásd még a „Róma I” rendelet (37) preambulumbekezdését. Az imperatív rendelkezések és a „közrend védelme” közötti szoros összefüggésről lásd: a Nikiforidis ügyre vonatkozó indítványom (C-135/15, EU:C:2016:281, 68. és azt követő pontok).

[49] Bonomi, A., „Article 9”, *Commentary on the Rome I Regulation*, i. m., 626. o., 84. pont.

[50] A „Róma II” rendelet (32) preambulumbekezdésének értelmezésére vonatkozó jogtudományi vitát illetően lásd többek között: Wautelet, P., „Article 16”, *Commentary on the Rome II Regulation*, i.m., 554. o., 15. pont; Francq, S., és Jault-Seseke, F., Les lois de police, une approche de droit comparé », *Le règlement communautaire Rome I et le choix de loi dans les contrats internationaux*, i.m., 360–371. o., valamint Pailler, L., „Conflit de lois: CJUE, 6e ch., 31 janv. 2019, aff. C-149/18, Agostinho da Silva Martins c/ Dekra Claims Services Portugal SA.”, *Journal du droit international (Clunet)*, 3. sz., 2019, 890–894. o.

60. Az első érv a kollektív érdekek és az egyéni érdekek közötti kölcsönhatáson alapul. Ily módon, a jogellenes károkozásért való felelősség területén azoknak a szabályoknak, amelyeket valamely tagállam a károsult személyek egy csoportjának védelme érdekében vezet be, például a bizonyítási teher módosításával vagy a kártérítés minimális küszöbértékének megállapításával, az lehet az elsődleges célja, hogy helyreállítsa a magánfelek versengő érdekei közötti egyensúlyt. E szabályok közvetetten hozzájárulhatnak a tagállam társadalmi és gazdasági rendjének megőrzéséhez is azáltal, hogy csökkentik a baleseteknek az állami forrásokra gyakorolt hatását. [51]

61. A második érv ugyanebben az értelemben azzal a megállapítással kapcsolatos, hogy a „Róma II” rendelet (32) preambulumbekezdése különösen a kártérítés értékelésére vonatkozó rendelkezéseket említ, ami következésképpen azt a lehetőséget foglalja magában, hogy e kártérítést a természetes személyek bizonyos csoportjának kell megfizetni. E tekintetben ki kell emelnem, hogy még ha ez a preambulumbekezdés ki is mondja, hogy az ilyen rendelkezések alkalmazása nem tekinthető az eljáró bíróság országának „közrendjével ellentétesnek”, anélkül, hogy az imperatív rendelkezések mechanizmusát említené, véleményem szerint ugyanez vonatkozik ez utóbbi mechanizmusra is.

62. E körülmények között úgy vélem, hogy az elsősorban az egyéni jogok és szabadságok védelmére irányuló rendelkezések a „Róma II” rendelet 16. cikke értelmében véve „elsőbbséget élvezőnek” minősíthetők, amennyiben az egyéni érdekek összeegyeztetésén túl bizonyítást nyer az *érintett állam jogrendjében döntő fontosságúnak ítélt közérdekkel való elégséges kapcsolat* fennállása.

63. Harmadszor, e tekintetben fontosnak tartom kiemelni – a német kormányhoz hasonlóan –, hogy az elsőbbséget élvező kötelező rendelkezés által biztosított különös védelemnek az alapvető jogelvek szükséges kifejeződéseként kell megjelennie.

64. Kétségtelen, hogy az egyéni jogok bizonyos kategóriáinak – mint például a bűncselekmények vagy közúti balesetek áldozatainak kártérítéshez való joga – védelme érdekében az államok által előírt szabályok az adott nemzeti jogrendben olyan jelentőséggel bírhatnak, hogy azokat alapvető jogelveknek kell tekinteni, amelyek körébe a méltányosság elve is beletartozik.

65. A jelen ügyben a kérdést előterjesztő bíróság megjegyzi, hogy a ZZD 52. cikkében rögzített méltányos kártérítés elve a bolgár jog alapelvének minősül, mivel a méltányosság elve az állam közrendjének részét képezi. Amint arra már rámutattam, e bíróság ugyanakkor megállapította, hogy a bolgár bíróságok ítélkezési gyakorlata nem egységes azon kérdést illetően, hogy a ZZD 52. cikke, amely szerint nemcsak a patológiás egészségkárosodást okozó szenvedés, hanem minden átélt szenvedés ilyen kártérítés tárgyát képezheti, a „Róma II” rendelet 16. cikke értelmében vett elsőbbséget élvező kötelező rendelkezésnek minősül-e, ami az alapeljárásban a német jog kizárásához vezetne. [52] Azon körülmény, hogy a bolgár bíróságok erre vonatkozó ítélkezési gyakorlata nem egységes – amint arra a kérdést előterjesztő bíróság rámutat – felületes szemlélőként kételyeket ébreszt bennem azzal kapcsolatban, hogy a méltányosság elve valóban a bolgár jogrend egyik alapelve. Ennek vizsgálata ugyanakkor a nemzeti bíróságra tartozik.

[51] Wautelet, P., „Article 16”, *Commentary on the Rome II Regulation*, i. m., 554. o., 15. és 16. pont.

[52] Lásd a jelen indítvány 33. pontját.

66. Mindenesetre, negyedszer és végezetül hangsúlyozom, hogy a „Róma II” rendelet 16. cikkének a (32) preambulumbekezdésével összefüggésben értelmezett alkalmazása keretében az elsőbbséget élvező kötelező rendelkezéseknek mind a kollektív, mind az egyéni érdekek védelme érdekében történő alkalmazásának lehetőségét az uniós anyagi joggal összefüggésben kell vizsgálni, amely e rendelet 4. cikke alapján az alkalmazandó jognak minősülhet.

67. A Bíróság a HUK-COBURG I ítéletben megállapította, hogy a 2009/103 irányelvvel főszabály szerint nem ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely kötelező erejű paramétereket ír elő a megtérítendő nem vagyoni károk meghatározásához. Így tehát a Bíróság kimondta, hogy a 2009/103 irányelvvel nem ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely a közlekedési balesetek károsultjainak közeli hozzátartozóit ért nem vagyoni kárnak a *gépjármű-felelősségbiztosító* általi megtérítését attól teszi függővé, hogy e kár patológiás egészségkárosodást okozott-e az ilyen közeli hozzátartozóknak.[53] Következésképpen, a Bíróság úgy nyilatkozott, hogy a 2009/103 irányelvet a nemzeti jogba átültető azon nemzeti szabályozás,[54] amelyet a „Róma II” rendelet 4. cikke alapján alkalmazni kell, megfelel az említett irányelvnek, feltéve, hogy tartalmazza a nem vagyoni kár méltányos megtérítésének kritériumát.

68. E körülmények között, amikor a 2009/103 irányelv a kötelező biztosítási fedezet minimumösszegeit határozza meg, a *lex fori* figyelembevétele – különösen abban az esetben, ha az magasabb fedezeti összegekről rendelkezik –, kizárólag akkor képzelhető el, ha az olyan, a „Róma II” rendelet 16. cikke értelmében az eljáró bíróság állama közérdekének megőrzése szempontjából döntő fontosságúnak tekintett védelmet nyújt ezen állam jogrendjében, *amely túlmegy az uniós jog által biztosított minimumkövetelményeken*, függetlenül attól, hogy más tagállamok jogszabályai mit írnak elő.

69. Mindazonáltal, amint az a HUK-COBURG I ítéletből is kitűnik, a harmadik feleknek okozott kárt fedező *gépjármű-felelősségbiztosítási kötelezettség* eltér az e károknak a biztosított felelősségbiztosítása alapján történő megtérítésének mértékétől. Amíg ugyanis az előbbit az uniós szabályozás határozza meg és garantálja, addig az utóbbit alapvetően a nemzeti jog szabályozza. A Bíróság pontosítja, hogy a 2009/103 irányelv tárgyából és szövegéből, az általa kodifikált irányelvekhez hasonlóan ugyanis az következik, hogy az nem a tagállamok felelősségbiztosítási rendszereinek harmonizálására irányul, és hogy az uniós jog jelenlegi állapotában a tagállamok továbbra is szabadon határozhatják meg a gépjárműbalesetekből eredő károkra alkalmazandó felelősségbiztosítási rendszert.[55] Következésképpen és tekintettel különösen a 2009/103 irányelv 1. cikkének 2. pontjára, az uniós jog jelenlegi állapotában a tagállamok főszabály szerint továbbra is szabadon határozhatják meg a polgári jogi felelősségre vonatkozó rendszereik keretében különösen a gépjárműhasználattal okozott megtérítendő károkat, e károk megtérítésének terjedelmét és az említett kártérítésre jogosult személyek körét.[56]

[53] HUK-COBURG I ítélet (51. pont és a rendelkező rész).

[54] Amint arra már rámutattam, az ebben az ügyben szóban forgó nemzeti szabályozás megegyezett a jelen ügyben szereplő szabályozással.

[55] HUK-COBURG I ítélet (35. és 36. pont). Ezen ítéletnek különösen a 48. pontjából kitűnik, hogy a 2009/103 irányelv nem kötelezi a tagállamokat arra, hogy a károsultat a biztosított polgári jogi felelőssége alapján megillető kártérítési jog terjedelmének meghatározásához egy adott polgári jogi felelősségi rendszert válasszanak.

[56] HUK-COBURG I ítélet (37. pont).

70. A jelen ügyben a „Róma II” rendelet 4. cikke alapján alkalmazandó jog, amelyet az e rendelet 16. cikke alapján alkalmazandó *lex fori* javára mellőzni kellene, a 2009/103 irányelv által hivatkozott polgári jogi felelősségre vonatkozó anyagi jog hatálya alá tartozik. [57]

V. Végkövetkeztetés

71. A fenti megfontolásokra tekintettel azt javaslom, hogy a Bíróság a Varhoven kasatsionen sad (legfelsőbb semmítőszék, Bulgária) által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre a következő választ adja:

A szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló, 864/2007/EK 2007. július 11-i európai parlamenti és tanácsi rendelet („Róma II”) 16. cikkét

a következőképpen kell értelmezni:

azzal ellentétes, hogy az alapügyben szóban forgóhoz hasonló olyan nemzeti rendelkezést, amely a közúti balesetben elhunyt személy közeli hozzátartozói által elszenvedett nem vagyoni kár megtérítése meghatározásának kritériumaként a tagállami jog valamely alapelvének, mint például a méltányosság elvének alkalmazását írja elő, az e cikk értelmében vett elsőbbséget élvező kötelező rendelkezésnek lehessen tekinteni, kivéve ha az eljáró bíróság a *lex fori* országával fennálló kellően szoros kapcsolatnak, valamint e rendelkezés szövegének, általános rendszerének, céljainak és elfogadási körülményeinek részletes elemzése alapján azt állapítja meg, hogy e rendelkezés a nemzeti jogrendben olyan jelentőséggel bír, amely igazolja az e rendelet 4. cikke alapján meghatározott alkalmazandó jogtól való eltérést.

[57] Abban az feltételezett esetben, ha a „Róma II” rendelet 4. cikke alapján alkalmazandó szabályozás a 2009/103 irányelv hatálya alá tartozna, ennek alkalmazásától kizárólag akkor tekinthetnénk el a *lex forit* előnyben részesítve az abban foglalt rendelkezéseknek a *lex fori* szerinti tagállam jogrendjében imperatív jellegén alapuló indok alapján, ha ezek részletes vizsgálatát követően az kerülne megállapításra, hogy a 2009/103 irányelv átültetése keretében a bíróság szerinti állam jogalkotója az érintett jogrend vonatkozásában alapvetőnek ítéli, hogy olyan védelmet biztosítson a közúti balesetek közvetlen károsultjainak közeli hozzátartozói számára, „amely túlmegy az [említett] irányelv által megkövetelt mértéken, figyelembe véve e tekintetben [ezen imperatív rendelkezések] jellegét és tárgyát”. Lásd ebben az értelemben: Unamar ítélet (50–52. pont) és Da Silva Martins ítélet (30. pont).